

**Ebru ŞENOCAK, İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen
Kahraman Nasreddin Hoca, Mozaik Kültür ve Sanat
Vakfı Yayınları, Konya, 2007, 232 s.**

Arş.Gör. Veysel ŞAHİN*

Türk edebiyatı, milletimizin varoluşsal serüvenini, yarattığı/ortaya koyduğu eserlerle bütün dünyaya göstermiştir. Nasreddin Hoca da bu süreçte, kendini fıkralara dönüştürerek hizmet eden önemli şahsiyetlerden biridir.

Nasreddin Hoca her fıkrasında, dünyanın işleyişine kendi kültürel değerleri ile katkıda bulunan ve insanoğlunu sevgi ve hoşgörü ile kucaklayan bir filozoftur. Anadolu'nun hoşgörü ve sevgisi ile yoğrulan bu bilge kişi, dünyanın dört bir yanında kendine yaşam alanları açarak, bütün insanlığı kucaklar. Her edimiyle toplumun öncüsü olan Nasreddin Hoca, hatalarımızla alay edip olgunlaşmamızı, yaptıklarımızla erdem kazanıp yücelmemizi sağlamaktadır. Nitekim *İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasreddin Hoca* adlı çalışma Nasreddin Hoca'nın insana, yaşama bakışını ve değerlendirmelerini bize aktarır.

Ebru Şenocak tarafından hazırlanan ve Mozaik Kültür ve Sanat Vakfı tarafından yayımlanan *İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasreddin Hoca* adlı çalışma, toplam 232 sayfadan oluşmaktadır.

Nasreddin Hoca'nın dünyada anlaşılması ve bir Türk bilgesinin anlamlandırılması üzerine kurulan bu çalışma, Nasreddin Hoca'nın fıkralarında bütün insanlığın benliğinin sorgulandığı bir mikro dünyadır. Eleştirel ve yorumsal okumalarla fıkraların benlikleri çözümlenmiş ve okuyucusuna sunulmuştur.

İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasreddin Hoca adlı eser, "Esere Dair", "Eser Üzerine", "Ön Söz", "Kısaltmalar", "Giriş" ve "Türk Edebiyatında Fıkra Türü, Mizah, Kara Mizah ve İroni Kavramları"nın dışında, üç ayrı bölümden oluşur: "Nasreddin Hoca'nın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Hakkında Anlatılanlar, Halk İnanışları", "Nasreddin Hoca Fıkralarında Bireyleşme Yolunda İnsan" ve "Nasreddin Hoca Fıkralarında Toplumsal Hayat ve Dünden Bugüne Miras Kalan İronik Mesajlar". Eserin sonunda "Sonuç", "Metinler", "Kaynakça" ve "Ekler" bölümleri yer almaktadır.

*Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / ELAZIĞ
veyselsahin68@mynet.com.tr

Eser, “Esere Dair” (s. 9–10) adlı bir tanıtım yazısı ile başlar. Bu kısımda yazar, Mozaik Kültür Sanat Vakfı (Mozaik Cultuuren Kunststichting) Başkanı Ali İhsan Ünal, çalışmanın gerekliliğini ve Nasreddin Hoca’nın Türkiye ve dünya üzerindeki önemini vurgular. Daha sonra Prof.Dr Esmâ Şimşek’in yazdığı, “Eser Üzerine” (s.11–13) adlı kısımda bu çalışmanın önemini vurgulayan bir bölüm yer alır. Şimşek’e göre bu kitap, içerik olarak daha önceki çalışmalardan farklı ve özgündür.

Eserin “Ön Söz” (s. 15–18) kısmında araştırmacı Ebru Şenocak, eseri hakkında genel bir bilgi vererek, böyle bir çalışma yapmasının nedenlerini açıklar. Aynı zamanda Nasreddin Hoca’nın Türkiye ve dünya üzerindeki yeri ve önemi hakkında bilgi verir. “Nasreddin Hoca, fıkralarında insanoğluna, sevgi ve hoşgörünün sığınağında sıcak bir yuva kurar” (s. 15) diyerek, Nasreddin Hoca’nın evrensel kimliğini vurgular. Şenocak, söz konusu eserin, Nasreddin Hoca’yı bütün dünyaya tanıtmak amacı ile hazırlanmış olduğunu, fıkraların kısa fakat yoğun anlatımlarıyla, bireyleşme yolundaki insanın, gönüllü rehberliğini üstlendiğini belirtir.

Çalışmanın “Giriş-Türk Edebiyatında, Mizah, Kara Mizah ve İroni Kavramları” (s. 21–26) başlığı altında yazar, Türk Edebiyatında fıkra türü hakkında bilgi verir. Daha sonra “Mizah”, “Kara Mizah” ve “İroni” kavramları üzerinde durur. Özellikle ironi kavramının ele alınışı dikkat çekicidir. Şenocak, “Fıkralarda mizahın yanı sıra ironik ifadelerle karşılaşırız. Söyleyenin veya yapılanın tam tersini kasteden alay ağırlıklı bir anlatımın sezildiği ironi eleştirel yaklaşımlarla, söylenilenin altını çizerek vurgular” (s. 23) diyerek, Hoca’nın fıkralarındaki ironik yapıya dikkat çeker. Eser bu yönüyle Nasreddin Hoca’nın fıkralarını önceki çalışmalardan farklı bir yaklaşımla ele alır. Biz de ironi kavramı veya ironik anlatım biçimi, Nasreddin Hoca’nın fıkralarında zengin bir karşımıza çıkar.

İronik Yaşamda Sonsuza Yürüyen Kahraman Nasreddin Hoca adlı çalışmanın birinci bölümü “Nasreddin Hoca’nın Hayatı, Edebi Kişiliği ve Hakkında Anlatılanlar, Halk İnanışları” (s. 27–43) adını taşımaktadır. Bu bölüm de kendi içinde üç alt başlığa ayrılır. Şenocak, üç alt başlık altında Nasreddin Hoca’nın kimliği, edebî kişiliği ve Hoca ile ilgili anlatılan halk inanışlarına yer vererek, Nasreddin Hoca’nın müstesna kişiliğini ortaya koyar.

“Nasreddin Hoca Fıkralarında Bireyselleşme Yolunda İnsan” (s. 45–96) adlı ikinci bölümde Şenocak, Nasreddin Hoca’nın fıkralarını titiz bir şekilde tahlil eder ve çıkarımları dört ana alt başlık altında okuyucuya sunar. Bu alt başlıklardan birincisi “Bireyleşme Sürecinde Atılan Adımlar” (s. 45–63) ismini taşır. Yazar, bu başlık altında, “bireyselleşme” ve “kendilik süreçleri”ne değinir: “Bireyselleşme ilk adımda kendini bilmektir. Nasreddin Hoca da bireyselleşme sürecini tamamlamış bütünselleşmiş bir insandır” (s. 46) der ve onun

bireyselleşme sürecini tamamladığını ve kendilik değerlerine başarılı bir şekilde dönüştüğünü dile getirir.

“Bireyin Ötekiyle Karşılaşması, Ben ve Öteki/Ötekiler ve Öteki Ben” (s. 64–79) adlı kısımda yazar, Nasreddin Hoca’nın fıkralarında bireyin “ben”i ile “öteki ben”i arasındaki çatışmayı ele alır. İnsan varoluşunun özden önce geldiğini belirterek, bireyin “ben”i ve “öteki ben”i arasındaki yabancılığının nedenlerini fıkralarındaki sıkıştırılmış anlatımlardan çıkararak ortaya koyar. Şenoacak, “İronik yaşamın yolcusu Nasreddin Hoca, her beş vakitte bir insanlara seslenerek, söylemsel sürecin üretken beyni/düşüncesi ve yoğunlaşan kalbi/sevgisi olarak merkezi oluşturur” (s. 67) der. Çünkü ona göre Nasreddin Hoca, merkezdeki kişi, “kuantum benliktir”; parçacıklar açısından önemli bir bireysel bütünlüğe sahip olup ve diğer parçacıkları ile (insanlar/öteki ben) ilişki içindedir. Şenoacak, “öteki ben” ile “ben” arasındaki çatışmanın merkezine Nasreddin Hoca’yı ve “ben”ini koyarak yorumlar.

İkinci bölümün üçüncü alt başlığı “Benliğin Davranışa ve Söze Yansıması” (s. 64–90) adını taşıyan kısımda, Nasreddin Hoca’nın kendini fıkraları aracılığı ile davranışa ve söze dönüştürme süreci ele alınır. Bu süreçte, Nasreddin Hoca’nın fıkralarında, insan ve benliği yine merkezdedir. Nitekim yazara göre, “İnsan, sır dolu gizli bir evrendir” (s. 80). İnsanın gizli olan yönü, dış dünyaya, eyleme ve söze dönüşerek yansır. Bu noktadan hareketle Şenoacak, Nasreddin Hoca’nın söze ve eyleme dönüşmesi ile dikey boyutta bir yükseliş gerçekleştirdiğini ve kendilik yani “ben”in dönüşümleri ile kendini ölümsüz kıldığını belirtir.

“Varoluşun Sessiz Çığı: Umut ve Sevgi” (s. 90–99) adlı alt bölümde Nasreddin Hoca’nın fıkralarında yer alan sevgi ve umut kavramlarına değinilir. Nitekim yazara göre sevgi, Hoca’nın fıkralarında en “aktif güç”tür ve dünyayı insanlaştıran en önemli “fenomen”dir. Şenoacak’a göre “Nasreddin Hoca, sevginin ve hoşgörünün insanı olgunlaştırıcı gücüne sahip olduğu için karşısında her kim olursa olsun ondan çekinmez, bütün ortamlara rahatlıkla girip çıkar” (s.91). Umut ise Nasreddin Hoca’da insanın varoluşunu geleceğe taşıması açısından önemli bir unsurdur.

Üçüncü bölüm, “Nasreddin Hoca Fıkralarında Toplumsal Hayat ve Dünden Bugüne Miras Kalan İronik Mesajlar” (s. 97–163) başlığını taşımaktadır. Yazar Ebru Şenoacak bu bölümü de kendi içinde dört alt ana başlık altında inceler. Bu alt başlıklardan birincisi “Ortak Paylaşımımızın Kültürleşen Sesi Nasreddin Hoca” (s. 97-116) dır. Ebru Şenoacak, bu bölümde Nasreddin Hoca’nın Türk kültürünü ve kimliğini en iyi şekilde yansıttığına değinir. “Nasreddin Hoca da, fıkralarında sıkça değindiği geleneksel öğretiler ve yoğun mesaj içerikli göndergelerle ‘tümkimliksel veri alanı’ örneklerinin temsil-

ciliğini yapar” (s. 97) diyerek, Nasreddin Hoca’yı hem kültürel hem de evrensel anlamda ele alır.

İkinci alt başlık “Toplumsal Yaşamda İletişim Mücadele ve Kavga” (s. 117) ismini taşır. Ebru Şenocak, bu başlık altında, Nasreddin Hoca’nın toplumsal anlamda kurduğu iletişim ağına dikkat çeker.

Bu bölümün önemli başlıklarından biri de “Var olandan “Başka”laşan ve “Hiç”leşen İnsana” (s. 140–146) ismini taşımaktadır. Hoca’nın fıkralarından hareketle yazar bu bölümde, “Doğan her insan saf, kirlenmemiş olarak gelir bu dünyaya. Ama onu giderek değersizleştirmeye “hiç” leştirmeye doğru götürür” (s. 141) der. Aynı zamanda “başka”laşan ve “hiç”leşen insanları Nasreddin Hoca’nın ironik bir şekilde işlediğine de değinerek, varlığı yok sayan ve değersizleştiren kişileri eleştirdiğini belirtir. Şenocak’a göre bu eleştiriler, tamamen ironi yüklüdür.

Üçüncü bölümün son alt başlığı “Nasreddin Hoca Fıkralarında Toplumsal Endişe: Kaygı ve Ölüm” (s. 146–163) ismini taşır. Ebru Şenocak, Nasreddin Hoca’nın fıkralarında endişe, kaygı ve ölüm izleklerini ele alır. Hoca’nın fıkralarında endişe ve kaygı, insanları geren en önemli unsurdur. Şenocak’a göre bunun nedeni, insanın karmaşık bir varlık oluşudur. Nitekim insan dürtülerinin kaygıyı, kaygıların ise psikolojik savunma mekanizmalarını aktifleştirdiğini belirten araştırmacı, Nasreddin Hoca’nın fıkralarında ölümün en önemli kaygı/ceza kaynağı olduğunu dile getirir.

Ebru Şenocak çalışmanın “Sonuç” (s. 165–168) kısmında çalışmanın gerekliliğini ve önemini vurgular. “Eserde, toplumsal yaşamda birlikte olmaya mecbur olduğumuz ötekilerle verdiğimiz iletişim mücadelesinde nasıl galip gelebileceğimizi, Nasreddin Hoca’nın akıl, bilgi, hoşgörü ve sevgi ile kavgayı iletişime dönüştürebilmesine tanık oluruz” (s. 168) diyerek, çalışmayı sonuçlandırır.

Çalışmanın “Metinler” (s. 169–208) bölümünde Ebru Şenocak, Nasreddin Hoca’nın fıkralarından seçme örnekler verir. Bu örnekler alfabetik sıraya göre sıralanır. “Kaynakça” da (s. 209–214) eserin oluşmasında başvurulan çalışmalara, “Ekler” (s. 215–228) kısmında ise, Nasreddin Hoca ile ilgili fotoğraflara yer verir.

Bu çalışma, gerek içerik gerekse ele aldığı konu açısından Türk edebiyatına önemli bir hizmet niteliği taşımaktadır. Eserin yabancı dillere de çevrilerek yayımlanacak olması da, çalışmanın önemini bir kat daha arttırmaktadır.